

IHH Nederland Eindrapport

Sanae ben Hmido, Ebrar Basaran, Soulaiman Amezian & Praisegod Ikpekaogu

5v2

IHH Nederland

Informatie

Auteurs

Sanae Ben Hmido (teamleider)

Ebrar Basaran

Praisegod Ikpekaogu

Soulaiman Amezian

Groepswebsite

De link naar onze [groepswebsite](#)

Contactgegevens

R. Smink, Docent O&O

rsmink@calandlyceum.nl

J. Berendsen, Docent O&O

jberendsen@calandlyceum.nl

De opdrachtgever

Het bedrijf IHH Nederland met als contactpersoon, mevrouw Döndü Saritas

Data

Dit project loopt van 18.09.23 tot 15.01.24

Voorwoord

Dit eindrapport is geschreven door Soulaiman Amezian, Sanae Ben Hmido, Ebrar Basaran en Praisegod Ikpekaogu. Wij zijn leerlingen uit de vijfde klas VWO die het vak O&O (onderzoek en ontwerpen) volgen op het Calandlyceum. Bij het vak O&O krijgen wij vraagstukken opgelegd door opdrachtgevers. Deze opdrachtgevers werken meestal bij een bedrijf of organisatie en hebben een probleem dat ons project wordt. Het is dan de bedoeling dat wij tijdens het project werken naar een oplossing. Tijdens deze projecten bouwen we verschillende vaardigheden op, we leren goed samen te werken en duidelijk met elkaar te communiceren.

Het was voor deze periode de bedoeling dat wij gingen zoeken naar een NGO (Nietgouvernementele organisatie). Wij zijn terecht gekomen bij IHH die ons een opdracht in Marokko gaf. Wij verheugden ons om te starten aan het project, aangezien het zich richt op het verbeteren van de levensomstandigheden in Marokko. Dit sprak ons erg aan, omdat wij wat kunnen betekenen voor veel mensen in een slechte situatie. Onze band met IHH is niet nieuw, want wij waren al bekend bij IHH aangezien Sanae, Ebrar en Soulaiman al eerder een project voor IHH hebben uitgevoerd. Deze ervaring heeft ons meer motivatie gegeven om ons in te zetten voor dit project.

Dit project is voor ons anders dan vorig uitgevoerde projecten. Door samen te werken met IHH kunnen wij dit keer daadwerkelijk iets betekenen voor mensen in een moeilijke situatie. Dat is voor ons een mooie kans die ons team drijft en waardoor wij vastberaden zijn om dit project goed uit te voeren.

In dit project gaat u lezen hoe wij dit probleem hebben aangepakt en met welke ideeën wij zijn gekomen. Dit project loopt van 18 september 2023 tot 15 januari 2024.

Samenvatting

Welkom bij het eindrapport over het IHH-project in het buitenland. Hierin een korte samenvatting van wat je allemaal kunt verwachten in dit verslag. De organisatie die wij hebben mogen helpen, doormiddel van dit project is de hulporganisatie IHH. Het bedrijf houdt zich bezig met armoede is derdewereldlanden. Voor dit project hebben wij een land mogen kiezen (die zijn aanbevelen) waarvoor wij oplossingen moesten bedenken over hoe men daar geld kan verdienen, zonder hulp van buitenaf. Hiervoor hebben wij onderzoek moeten doen naar Marokko zelf en de bevolking. Ook natuurlijk naar wat mogelijk en realistisch is in Marokko.

Vervolgens zijn we gaan brainstormen naar ideeën. Van de ideeën hebben we een top 5 gemaakt. Hieruit hebben we weer een top 3 gemaakt, die vrijwel volledig hebben uitgewerkt. Van werking tot aan kosten.

Wilt u meer lezen over wat alles precies inhoudt en hoe we alles hebben aangepakt. Zou ik zeker het uitgebreide verslag lezen. Daarin wordt alles haarfijn uitgelegd.

Inhoudsopgave

Inleiding	6
1.1 Opdrachtgever.....	6
1.2 Probleemstelling.....	7
1.3 Opdracht.....	7
1.4 Waarom Marokko?.....	8
1.5 Verwachting van de opdrachtgever.....	8
Onderzoek	9
2.1 Economie in Marokko.....	9
2.2 Het minimumloon	10
2.3 Basisbehoeften in Marokko.....	11
2.4 Zelfvoorzienend zijn in Marokko.....	14
2.5 Bestaande oplossingen.....	15
Programma van Eisen	16
Ontwerpproces	17
4.1 Ideeën	17
4.2 Uitwerking concepten.....	21
Eindproduct	25
5.1.1 Het aardewerkproject.....	25
5.1.2 Het duurzame landbouwproject	28
5.1.3 Het tapijtenproject	30
Conclusie	32
Aanbeveling	32
Nawoord	33
Literatuurlijst	34

Inleiding

1.1 Opdrachtgever

De opdrachtgever is het bedrijf IHH Nederland. Op 19 oktober 1993, werd door een groep jonge vrijwilligers in Nederland de 'Internationale Humanitaire Hulporganisatie Nederland' opgericht. IHH Nederland is een hulporganisatie die vanaf 2021 hulpprojecten uitvoert in 35 arme landen in de wereld. Hun belangrijkste doel is om alle mensen in de wereld de nodige humanitaire hulp aan te bieden en zorgen dat de rechten en vrijheden van de mensen niet worden geschonden. Daarom bieden ze mensen hulp aan die onder andere slachtoffers zijn geworden van oorlogen, rampen, onderdrukking, onrechtvaardigheid en hongersnood.

Zoals ieder bedrijf heeft ook IHH Nederland een visie en een missie, die als volgt zijn:

De visie van IHH Nederland

1. De gevolgen van oorlogen en natuurrampen herstellen en de slachtoffers aan een volwaardige terugkeer in de samenleving helpen.
2. Samenwerking tussen verscheidene hulporganisaties faciliteren en bevorderen en middels dit proces voorloper zijn op het gebied van hulpverlening
3. Bevolkingen die hulp nodig hebben van dienst zijn door hen en hun organisaties te ondersteunen.
4. In crisissituaties acuut reageren om de schade te beperken en het crisisgebied zo snel mogelijk bereiken.
5. Duurzame oplossingen en projecten ontwikkelen.
6. Mensen aansporen om armoede te verhelpen en sociale eerlijkheid te bevorderen.

De missie van IHH Nederland

1. De internationale samenleving waarin men tegenwoordig leeft is veranderd tot een plaats waarin er in vergelijking tot het verleden meerdere bloedbaden, verbanningen, overtredingen van mensenrechten en misdrijven plaatsvinden.
2. De overtredingen van mensenrechten zullen vanaf heden door burgerlijke organisaties doelgericht aangepakt worden.
3. IHH NL is een organisatie die geen deel wenst uit te maken van bovengenoemde overtredingen en doet zijn uiterste best om de wereld tot een betere plek van bestaan te maken.
4. IHH NL is er om de vergeten en onbereikbare benadeelde werelddelen te bezoeken, de onbereikbare plekken te bereiken en voor eenzame mensen nieuwe hoop te betekenen.
5. IHH NL is er om de emigrante en immigrante ouderen, vrouwen, kinderen, zieken en gewonden te helpen door hen te voorzien in voedsel, onderdak en medicijnen.
6. IHH NL neemt hiermee de zware taak op zich om onveranderlijke waarden en normen in een veranderende wereld levend te houden.

1.2 Probleemstelling

Armoede is een probleem dat in veel landen voorkomt, zo ook Marokko. Armoede brengt negatieve gevolgen met zich mee. Voorbeelden van deze gevolgen zijn sociale uitsluiting en achterstand in het onderwijs. Maar dit kan ook hoger oplopen tot een slechte gezondheid of psychische problemen. IHH-Nederland probeert dit sinds 1993 te voorkomen door diverse projecten uit te voeren in het buitenland. Ze werken bijvoorbeeld aan Sociale ondersteuningsprojecten. Dit zijn projecten die het voor gezinnen mogelijk maakt om hunzelf te onderhouden. Het is aan ons ook de taak om oplossingen te bedenken, waarmee mensen zichzelf en hun gezin kunnen onderhouden.

1.3 Opdracht

De opdracht die we van de opdrachtgever hebben gekregen is als volgt: Er moet eerst een land uitgekozen worden waar IHH Nederland al projecten uitvoert. Dit wordt ook het land waarop wij ons gaan focussen. Vervolgens moeten wij onderzoeken wat het minimumloon is in dit land en wat een familie minstens nodig heeft om zich te kunnen voeden in de periode van een maand. Op basis van deze gegevens gaan we op zoek naar oplossingen om ervoor te zorgen dat de bevolking zich kan onderhouden zonder hulp van buitenaf. De opdrachtgever verwacht van ons een rapport, waarbij we door ons bedachte oplossingen bespreken. Het eindproduct heeft uiteraard een aantal eisen, zo wilt IHH Nederland een product waar ze ook echt wat aan hebben. De overige eisen zijn in dit verslag te vinden onder het hoofdstuk 'Programma van Eisen'.

Hoofdvraag (Vooronderzoek)

De hoofdvraag is als volgt:

'Welke projecten met betrekking tot inkomsten kunnen in Marokko gestart worden, zodat de bevolking onafhankelijker wordt van hulp van buitenaf?'

Deelvragen (Vooronderzoek)

De deelvragen die wij in ons onderzoek gaan beantwoorden zijn als volgt:

- *Wat is het minimumloon in Marokko?*
- *Wat heeft een gezin in Marokko minstens nodig om zich in een maand te voeden?*
- *Wat zijn bestaande oplossingen waarmee men zich kan onderhouden zonder hulp van buitenaf?*

1.4 Waarom Marokko?

Voor ons project hebben we Marokko gekozen als locatie, omdat het land al projecten van IHH Nederland uitvoert. Marokko is aantrekkelijk vanwege de diverse ideeën en rijke cultuur van de mensen, wat gunstig is voor ons project. De economische welvaart in Marokko biedt een geschikte omgeving voor de uitvoering van ons idee, en de beschikbaarheid van veel slimme en gespecialiseerde werknemers is een extra voordeel. De positieve economische situatie in Marokko is een stimulans voor ons project, en het feit dat de overheid zich inzet voor duurzaamheid, met initiatieven zoals werken met duurzame energie, sluit goed aan bij ons streven naar milieuvriendelijk werken. Samengevat, we hebben voor Marokko gekozen vanwege de diverse culturen, economische kansen, beschikbaarheid van gekwalificeerd personeel en de aandacht voor het milieu, waardoor we geloven dat ons project hier goed kan gedijen en een positieve impact kan hebben op de lokale bevolking.

1.5 Verwachting van de opdrachtgever

De opdrachtgever verwacht een verslag waarin we de hoofdvraag en de deelvragen bespreken. Hierna komen de oplossingen die we hebben bedacht. De bedachte oplossingen moeten we selecteren tot een top drie. De opdrachtgever wil dat we deze gekozen oplossingen moeten uitwerken tot een definitief ontwerp. In het verslag moeten de oplossingen gedetailleerd worden beschreven. We moeten rekening houden dat de bestaande oplossingen duurzaam moeten zijn. De opdrachtgever heeft nog een aantal eisen gesteld. Deze eisen zijn te vinden bij het hoofdstuk 'Programma van Eisen'.

Onderzoek

2.1 Economie in Marokko

Marokko heeft een diverse economie die bestaat uit verschillende sectoren:

- *Landbouw*: Dit is een belangrijke sector in Marokko, waar gewassen zoals granen, citrusvruchten, olijven en suikerriet worden verbouwd. De landbouw draagt bij aan de voedselzekerheid en is een bron van exportinkomsten.
- *Industrie*: De industriële sector omvat textiel, chemie, voedselverwerking en mijnbouw. Marokko is 's werelds grootste exporteur van fosfaat, wat essentieel is voor kunstmest.
- *Dienstensector*: De dienstensector omvat toerisme, financiën, en informatietechnologie. Toerisme is een belangrijke bron van inkomsten voor Marokko, en het land trekt jaarlijks miljoenen bezoekers.

Marokko is actief in internationale handel en onderhoudt handelsbetrekkingen met veel landen over de hele wereld. Enkele belangrijke aspecten van de internationale handel van Marokko zijn:

- *Handelspartners*: Marokko handelt met landen in de Europese Unie (EU), waarbij Frankrijk en Spanje belangrijke partners zijn. De EU heeft een vrijhandelsovereenkomst met Marokko, waardoor Marokkaanse producten gemakkelijk toegang hebben tot Europese markten.
- *Export en Import*: Marokko exporteert producten zoals landbouwproducten, textiel, fosfaten en chemische producten. Tegelijkertijd importeert het landgoederen zoals machines, elektronica, brandstoffen en voertuigen.
- *Economische Diversificatie*: Marokko streeft naar economische diversificatie door het bevorderen van industrieën en sectoren zoals luchtvaart, automobielpductie en hernieuwbare energie. Dit helpt het land minder afhankelijk te worden van specifieke sectoren.

Hoewel Marokko economische groei heeft ervaren, zijn er nog steeds uitdagingen, waaronder werkloosheid, ongelijkheid en armoede. Het land streeft naar economische inclusie en het vergroten van de welvaart voor al zijn burgers.

2.2 Het minimumloon

In Marokko is er net als in veel andere landen een bedrag aan geld dat werknemers minimaal moeten verdienen. Dit heet het minimumloon. Het minimumloon in Marokko is 2.828 Marokkaanse Dirham (\$291,29) per maand. Uiteraard verschilt het inkomen per persoon. Dit is afhankelijk van de opleiding en werkervaring.

De overheid in Marokko bekijkt elk jaar het minimumloon. Ze passen dit aan als dat nodig is, zodat de bevolking een voldoende inkomen verdient om rond te kunnen komen. Als de prijzen van dingen stijgen, is het belangrijk dat het minimumloon omhooggaat, zodat mensen nog steeds kunnen betalen voor hun basisbehoeften zoals eten, kleding en huisvesting.

In Marokko wordt de nationale munteenheid de Marokkaanse dirham (MAD) genoemd. Mensen gebruiken deze dirhams voor hun dagelijkse aankopen en betalingen. De voorkeur van de meeste mensen is het gebruik van contant geld. Dit betekent dat ze papiergeld en munten gebruiken om dingen te kopen en te betalen voor diensten.

Er zijn ook regio's in Marokko waarbij je met Amerikaanse dollars of euro kunt betalen. Dit zijn met name de toeristische gebieden. Maar het wordt aangeraden om de lokale valuta, de Marokkaanse dirham, te gebruiken.

Hoewel elektronische betalingen zoals creditcards en mobiele apps om te betalen steeds populairder worden in Marokko, is het gebruik van contant geld nog steeds heel belangrijk. Niet alle winkels en bedrijven accepteren elektronische betalingen, dus het blijft handig om altijd wat contant geld bij je te hebben. Je kunt geld opnemen bij geldautomaten in steden en dorpen zodra het nodig is.

2.3 Basisbehoeften in Marokko

Een Marokkaanse burger heeft elke maand bepaalde kosten om te kunnen overleven. Deze kosten omvatten essentiële uitgaven die nodig zijn om een fatsoenlijke levensstandaard te handhaven. Hier zijn enkele van de belangrijkste kostenposten voor een Marokkaanse burger:

- *Huisvesting*: Dit is een van de grootste kosten die een gezin heeft. Het omvat de huur of de kosten van het bezitten van een huis, evenals de rekeningen voor water, elektriciteit en gas. In steden is de huur meestal duurder dan op het platteland vanwege de hogere vraag naar woningen.

- *Voedsel*: Dit omvat de kosten van boodschappen, zoals rijst, groenten, vlees, en andere dingen die we eten. - *Vervoer*: Om naar het werk te gaan of om ergens naartoe te reizen, hebben mensen geld nodig voor vervoer. Dit kan benzine zijn als ze een auto hebben, of geld voor bus- of treinkaartjes.

- *Gezondheidszorg*: Gezondheidszorg is belangrijk voor iedereen. Dit omvat de kosten van doktersbezoeken, medicijnen en verzekeringen om te zorgen dat als iemand ziek wordt, ze de nodige medische zorg kunnen krijgen.

- *Onderwijs*: Als er kinderen zijn, moeten ouders betalen voor schoolspullen en soms schoolgeld om ervoor te zorgen dat hun kinderen naar school kunnen gaan en onderwijs krijgen. Ook wanneer ouders aan omscholing doen, komen deze kosten om de hoek kijken.

- *Kleding en Persoonlijke Benodigdheden*: Dit omvat de kosten voor kleding, schoenen, en spullen zoals tandpasta en zeep.

- *Sparen en Onverwachte Uitgaven*: Het is verstandig om wat geld opzij te zetten voor noodgevallen, zoals reparaties aan huis of auto. Dit wordt vaak een noodfonds genoemd.

De exacte bedragen die mensen elke maand nodig hebben, variëren afhankelijk van hun persoonlijke situatie. Grote gezinnen hebben misschien meer kosten dan kleine gezinnen. En mensen in steden moeten vaak meer betalen dan mensen op het platteland. Het minimumloon in Marokko is bedoeld om ervoor te zorgen dat werknemers ten minste genoeg verdienen om in hun basisbehoeften te voorzien, zoals huisvesting, voedsel en gezondheidszorg. Maar het kan nog steeds een uitdaging zijn om met dat geld alle kosten te dekken. Daarom proberen sommige mensen extra geld te verdienen door bijvoorbeeld een tweede baan te nemen of een eigen bedrijf te starten.

Numbeo

Numbeo is een crowdsourced, wereldwijde database met statistieken, zoals genoteerde consumentenprijzen, vermeende misdaadcijfers, de kwaliteit van de gezondheidszorg, en andere statistieken. Een van de functies van deze database is: een overzicht van de kosten voor een leefstijl in een bepaald gebied. Ons project is gericht op mensen die in armoede leven in Marokko. Daarom hebben we in de tool de volgende filters gebruikt:

Stad: Rabat (Hoofdstad).

Munteenheid: MAD (Marokkaanse Dirham).

Leden van het huishouden: 6.

Lunchen of dineren in restaurants: 0,0% van de tijd.

Koffiedrinken buitenhuis: 0,0%.

Uitgaan: geen.

Roken: 0,0 pakjes sigaretten per dag.

Alcoholische dranken (consumeren): Nee.

Rijdende auto: Nee.

Taxi nemen: Nee.

Betalen voor openbaarvervoerkaartjes: Maandelijks, 1 gezinslid.

Sportlidmaatschappen: Geen.

Vakantie en reizen: Geen.

Kleding en schoenen kopen: laag.

Huur: Appartement (3 slaapkamers) Buiten Centrum.

Aantal kinderen dat naar de kleuterschool gaat: 0.

Aantal van uw kinderen dat naar de privéschool gaat: 0.

Vervolgens wordt er een berekening gemaakt. De resultaten zien er als volgt uit:

Restaurants	0,00 MAD	0,00 €
Uitgaan	0,00 MAD	0,00 €
Sigaretten	0,00 MAD	0,00 €
Eten thuis	9.986,85 MAD	925,34 €
Melk (Normaal), (1 Liter) $8,18 \text{ MAD} * 46,50=$	380,14 MAD	35,22 €
Vers wit brood (500 g) $4,43 \text{ MAD} * 46,50=$	206,05 MAD	19,09 €
Rijst (wit), (1 kg) $16,16 * 18,60=$	300,62 MAD	27,85 €
Eieren (Normaal) (12) $17,47 \text{ MAD} * 37,20=$	649,76 MAD	60,20 €
Lokale kaas (1 kg) $99,17 \text{ MAD} * 18,60=$	1.844,50 MAD	170,90 €
Kipfilets (1 kg) $56,92 \text{ MAD} * 27,90=$	1.588,15 MAD	147,15 €
Rudvlees Rond (1 kg) $89,84 \text{ MAD} * 27,90=$	2.506,44 MAD	232,24 €
Appels (1 kg) $14,01 \text{ MAD} * 55,80=$	781,90 MAD	72,45 €
Banaan (1 kg) $12,43 \text{ MAD} * 46,50=$	578,12 MAD	53,57 €

Sinaasappelen (1 kg) 6,42 MAD * 55,80=	358,24 MAD	33,19 €
Tomaat (1kg) 7,90 MAD * 37,20=	294,00 MAD	27,24 €
Aardappel(1 kg) 6,04 MAD * 37,20=	224,57 MAD	20,81 €
Ui (1 kg) 7,00 MAD * 18,60=	130,20 MAD	12,06 €
Sla (1 krop) 3,88 MAD * 37,20	144,15 MAD	13,36 €
Drankjes thuis	259,31 MAD	24,03 €
Water (fles 1,5 liter) 5,76 MAD * 45,00=	259,31 MAD	24,03 €
Auto en benzine	0,00 MAD	0,00 €
Openbaar vervoer en taxi	250,00 MAD	23,16 €
Taxi tarief 5,23 * 0,00 MAD=	0,00 MAD	0,00 €
Maandpas openbare vervoer(normale prijs) 250,00 * 1,00=	250,00 MAD	23,16 €
Vrijtijds- en sportlidmaatschappen	0,00 MAD	0,00 €
Nutsvoorzieningen	1.461,53 MAD	135,42 €
Basis (elektriciteit, verwarming, koeling, water, afval) voor een appartement van 85 m ² 421,53 € x 1,00 =	421,53 MAD	39,06 €
Maandabonnement voor mobiele telefoons met oproepen en 10 GB+ data 102,50 MAD x 6,00 =	615,00 MAD	56,98 €
Internet (60 Mbps of meer, onbeperkte data, kabel/ADSL) 425,00 € x 1,00 =	425,00 MAD	39,38 €
Kleding en schoenen	891,88 MAD	82,64 €
1 spijkerbroek (Levis 501 of vergelijkbaar) 623,72 MAD x 0,30 =	187,12 MAD	17,34 €
1 zomerjurk in een winkelketen (Zara, H&M, ...) 471,43 MAD x 0,30 =	141,43 MAD	13,10 €
1 paar Nike hardloopschoenen (middenklasse) 1.003,41 MAD x 0,30 =	301,02 MAD	27,89 €
1 paar lederen herenschoenen 874,36 MAD x 0,30 =	262,31 MAD	24,30 €
Huur	5.640,24 MAD	522,60 €
Appartement (3 slaapkamers) Buiten Centrum 5.640,24 MAD x 1,00 =	5.640,24 MAD	522,60 €
Kinderopvang en schoolgeld	0,00 MAD	0,00 €
Andere goederen en diensten	2.818,11 MAD	261,12 €
Huishoudelijke behoeften, schatting op basis van (boodschappenindex + 20) / 100,0 x 20 EUR x 6 gezinsleden	786,16 MAD	72,84 €
Elektronica, benadering met behulp van de formule 30,0 EUR * (leden huishouden + 1).	1.638,57 MAD	151,82 €
Anders, benadering op basis van de Cost of Living Plus Rent Index	393,38 MAD	36,45 €
De algemene schatting van de maandelijkse uitgaven*	21.307,74 MAD	1974,29 €

*De schatter omvat geen verzekeringen, ziektekosten, parkeerkosten of huishoudelijke hulp. Er wordt geen rekening gehouden met de inkomstenbelasting. (Dit is hetgeen dat wordt vermeld op de website)

Belangrijk om te onthouden is dat dit een schatting is. In de werkelijkheid zullen de waarden verschillen. Dit komt door meerdere factoren. Zo is er te zien dat de kleding wordt gekocht bij merken, zoals Nike en Zara. Maar een gezin kan geld besparen door deze aankopen te doen bij lokale merken. Ook zijn de tarieven van de nutsbedrijven te zien. Maar een gezin dat in een dorp leeft, zal hoogstwaarschijnlijk minder betalen voor deze kosten. Daarnaast is ook te zien dat de prijs van rundvlees hoger ligt dan bijvoorbeeld kipfilet. Een gezin kan uiteraard weer besparen door minder rundvlees te consumeren. Maar al met al, zijn dit de ongeveer de kosten die een gezin van 6 personen in een maand zal uitgeven als zij leven in de hoofdstad Rabat.

2.4 Zelfvoorzienend zijn in Marokko.

Zelfvoorzienend leven betekent dat mensen proberen te zorgen voor hun basisbehoeften zonder al te veel hulp van buitenaf. Ze proberen onafhankelijk te zijn van de bedrijven of overheden. Hier zijn enkele manieren waarop mensen dit in de praktijk brengen:

- **Voedselproductie:** Een belangrijk onderdeel van zelfvoorzienend leven is voedselproductie. Mensen kunnen zelf voedsel verbouwen, zoals groenten en fruit. Dit doen mensen in hun eigen tuin of zelfs op hun balkon. Sommige mensen houden zelfs dieren zoals kippen voor eieren of bijen voor honing. (Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, 2018b)
- **Alternatieve Energiebronnen:** Om niet afhankelijk te zijn van grote energiemaatschappijen, kiezen sommige mensen voor alternatieve energiebronnen. Ze gebruiken zonnepanelen om elektriciteit op te wekken uit zonlicht of windturbines om energie op te wekken uit wind. Dit is goed voor het milieu en maakt hen onafhankelijk van het reguliere elektriciteitsnet. (Stoker, 2014)
- **Waterbeheer:** Mensen kunnen regenwater opvangen en zuiveren om te gebruiken voor drinkwater en huishoudelijke taken. Dit is een duurzame manier om water te beheren en hierdoor zijn mensen ook minder afhankelijk van waterbedrijven. (Redactie, 2023)
- **Slimme Huisvesting:** Sommige huizen zijn ontworpen met speciale functies om energie te besparen. Bijvoorbeeld aardehuizen. Dit zijn huizen die deels worden ingegraven en die natuurlijke isolatie bieden. Hierdoor hebben ze minder energie nodig voor verwarming en koeling. (Huurder in Marokko Je huis uitzetten, z.d.)
- **Duurzame Landbouw:** Naast voedselproductie zijn er duurzame landbouwmethoden, zoals terraslandbouw en permacultuur. Deze methoden zorgen voor het gezond houden van de bodem en de grond is minder afhankelijk van de kunstmest. (Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, 2018)
- **Do-it-yourself (DIY):** Do-it-yourself, of terwijl doe-het-zelf. Mensen kunnen leren hoe ze eenvoudige reparaties en bouwprojecten zelf kunnen doen. Dit helpt hen om geld te besparen en minder afhankelijk te zijn van professionals. (Tayibah, 2014)

Deze benaderingen kunnen mensen helpen om meer controle te hebben over hun eigen leven en zoals eerder vermeldt, minder afhankelijk te zijn van anderen. Het kan ook bijdragen aan een duurzamere en milieuvriendelijkere levensstijl. Het is echter belangrijk om te bedenken dat zelfvoorzienend leven vaardigheden en inzet vereist. En het kan niet voor iedereen haalbaar zijn. Het is een persoonlijke keuze die gebaseerd is op individuele behoeften en omstandigheden.

2.5 Bestaande oplossingen

Onze opdrachtgever 'IHH Nederland' heeft verschillende projecten opgezet die het voor gezinnen mogelijk maakt om zichzelf te onderhouden. Deze projecten zijn als volgt:

Mobiele marktkraam project

De marktkramen zijn kleine karren die de straten opgaan om producten te verkopen. Mensen kunnen doormiddel van deze kramen verschillende producten verkopen. Hiermee beginnen ze als het ware hun eigen onderneming. En van deze onderneming kunnen ze zichzelf en hun gezin onderhouden.

Een marktkraam kost €350 (3847,02 MAD).

Beroepsopleidingen project

Hierbij krijgen mensen die in armoede leven een opleiding, waarna zij dit kunnen verwerken tot hun werk. Een voorbeeld van een beroepsopleiding is de naaicursus. Hierbij krijgen vrouwen na afloop van de cursus, waarbij ze leren naaien, hun certificaat en een naaimachine. Met de naaimachine kunnen de vrouwenkleding naaien en dit verkopen. Met het opgehaalde geld kunnen zij weer zichzelf en hun families onderhouden.

De kosten van de cursus en leraren, de kosten van de naaimachine en de bijbehorende materialen kost €250 (2747,87 MAD).

Kippenhulpproject

Dit is een project, waarbij een gezin een kippenhok krijgt met daarin kippen. Nadat de kippen geadapteerd zijn aan het hok zullen ze eieren leggen. De familie kan hiervan zelf profiteren, of ze kunnen dit verkopen. Een ander alternatief is dat de familie in ruil met de eieren producten krijgt van een lokale supermarkt. De familie heeft hier dus op drie verschillende manieren profijt van.

De prijs van de kippenfokkerij is €5 (54,96 MAD).

Vissersboot project

Dit is een project dat wordt uitgevoerd op Sri Lanka. Dit eiland is omringd door de zee, maar binnen het eiland zijn er ook meerdere rivieren en meren. De visserij is daarom een belangrijk inkomstenbron voor de bevolking. Maar niet iedereen heeft het vermogen om te vissen. Daarom krijgen de behoeftigen een vissersboot. Buiten dat dit een inkomen vormt voor de families, is het vissen ook goed voor de gezondheid van de families. Ze trainen hun spieren en verbeteren hun conditie.

De kosten van een vissersboot is €325 (3572,24 MAD).

Geitenproject

Gedurende het project wordt er aan arme gezinnen in Afrika jaarlijks geiten gegeven. De melk dat uit de geiten komt kan erg bruikbaar zijn. Geitenmelk is namelijk erg goed voor de gezondheid. Spaanse onderzoekers concluderen dat deze melk te vergelijken is met moedermelk vanwege de voedingsstoffen die erin zitten. De gezinnen die in armoede leven en de weeskinderen kunnen deze melk consumeren. Een ander optie is het verkopen van de melk. De gezinnen zullen ook profijt hebben van de geiten, doordat deze nakomelingen zullen krijgen. Met de nakomelingen kan er een kudde gevormd worden of deze kunnen verder verkocht worden.

De prijs voor één geit is €75 (824,36 MAD).

Programma van Eisen

De opdrachtgever heeft een aantal eisen voorgelegd die het eindproduct moet gaan bevatten. Deze eisen zijn als volgt:

- Het totale aantal oplossingen dat we gaan bedenken is tussen de 5 en 10 oplossingen.
- De 3 oplossingen uit de top 3 moeten echt haalbaar zijn. In het verslag moeten we ook beredeneren waarom deze oplossingen haalbaar zijn.
- De bedachte oplossingen moeten duurzaam zijn.
- De oplossingen uit de top 3 moeten gedetailleerd uitgewerkt zijn. Zo moeten de kosten en de aanpak genoteerd worden in het verslag.
- De oplossingen uit de top 3 moeten passen in het concept van de opdrachtgever, IHH Nederland. Als voorbeeld: IHH Nederland kiest ervoor om de armen te leren vissen. Immers, je kunt iemand beter leren vissen. Dan heeft hij z'n leven lang vis te eten. Maar daarnaast geven zij een vissersboot aan de armen, waarmee zij kunnen vissen. Dus de opdrachtgever wilt ook iets fysieks geven bij het sociale ondersteuningsproject.

Dit zijn de eisen die zijn voorgelegd door de opdrachtgever. In het Plan van Aanpak is vermeld dat er hoogstwaarschijnlijk eisen bij komen na het vooronderzoek. Dit heeft ook zo plaatsgevonden. Na het verrichten van het vooronderzoek zijn de volgende eisen erbij gekomen:

- De oplossingen moeten kunnen werken in de maatschappij en economie van Marokko.
- De oplossingen hebben niet te hoog niveau onderwijs nodig. Hierbij hebben we het over universitair onderwijs.
- Met de bedachte oplossingen moeten de mensen onafhankelijk zijn van de lokale autoriteiten.

Het volgende is geen 'eis', maar een wens. Het zou wel fijn zijn als de oplossing hieraan voldoet:

- De oplossing moet potentie hebben om in de toekomst een ontwikkelde onderneming te zijn.

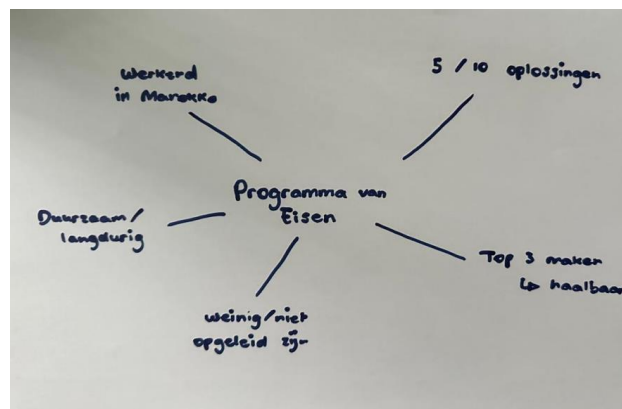
Ontwerpproces

4.1 Ideeën

Gedurende de brainstormsessies hebben we gebruik gemaakt van meerdere mindmaps. In de eerste mindmap hebben we de eisen genoteerd van zowel de opdrachtgever als de door ons bedachte eisen:

- Het totale aantal ideeën dat bedacht gaat worden is tussen de 5 en 10 oplossingen.
- De oplossingen uit de top 3 moeten haalbaar zijn.
- De bedachte oplossingen moeten duurzaam zijn.
- De oplossingen moeten werkend zijn in Marokko.
- Er is niet veel onderwijs nodig voor de oplossingen.

Uiteraard heeft het eindproduct meerdere eisen waaraan het moet voldoen. Deze eisen stonden eerder in dit verslag onder het hoofdstuk Programma van Eisen.

Figuur 1: Mindmap 1 op papier

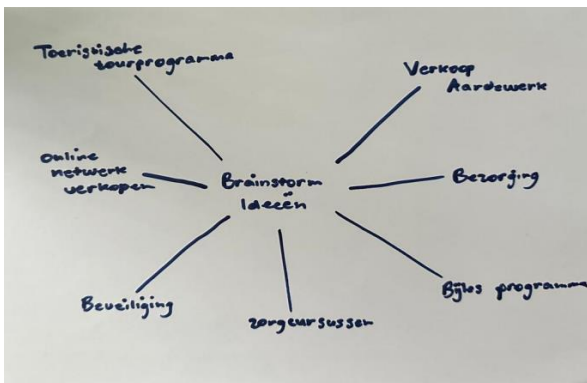
Figuur 2: Mindmap online

In de tweede mindmap staan de ideeën die zijn voortgekomen uit onze brainstormsessie voor mogelijke oplossingen:

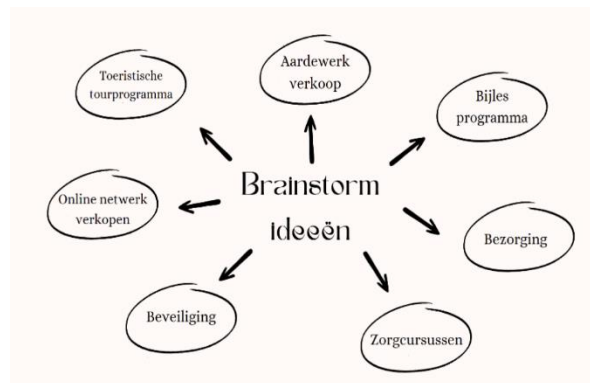
- **Beveiligingsprojecten:**
In Marokko worden bepaalde plekken, denk hierbij aan huizen restaurants etc. beveiligd door beveiligers. Wat ons hierbij is opgevallen, is dat dit niet vaststaat als het hebben van een baan. Door de beveiligende vaardigheden van de burgers extra te versterken, zou dit een goede baan kunnen zijn voor bijvoorbeeld de mannen. Met het geld dat zij hiermee verdienen, kunnen zij hun gezin onderhouden.
- **Zorgcursussen:**
Marokko is een land waarin zorg erg duur is. Maar de kwaliteit en toegankelijkheid ervan is ook beperkt. Hierom leek het ons een idee om cursussen te geven, waarbij ze eenvoudige dingen leren, zoals hechten en hazenlipjes weghalen etc. Door deze cursussen te bieden en deze vaardigheden over te brengen, kunnen de deelnemers werken in de zorgsector. Door met de gegeven kennis het werk te verrichten, krijgen ze hier betaald voor en dan zijn er ook meer werknemers in de zorg. Twee vliegen in één klap zou je kunnen zeggen.
- **Bezorging:**
In Nederland zien we regelmatig flitsbezorgers over straat, zoals Flink en Getir. Maar in Marokko is er nog niet een systeem als dit. Het leek ons een idee om dit systeem ook in Marokko te hanteren, waarbij mensen basisbehoeften aan huis kunnen bestellen. De bezorgers krijgen in ruil van hun dienst, dus het bezorgen, een bepaald inkomen.
- **Online verkoop:**
Op fysiek gebied gaat het verkopen van producten in Marokko prima. Maar wat betreft online verkoop kunnen er zeker bepaalde punten verbeterd worden. Ook worden online platforms om bijvoorbeeld producten te promoten etc. op kleine schaal gebruikt. Het bijhouden van bijvoorbeeld sociale media van bedrijven etc. zou goed betaald worden. Door deze onlinevaardigheden te leren aan de bevolking zouden zowel bedrijven als burgers hiervan profiteren.
- **Bijles programma:**
Er zijn velen mensen in Marokko die naar het primaire en voortgezet onderwijs zijn gegaan en daarna niet verder hebben gestudeerd. Deze mensen zouden het onderwijs die zij destijds hebben gekregen, kunnen doorgeven aan anderen. Zij kunnen dus bijles geven aan studenten op het primair of voortgezet onderwijs. In ruil hiervoor krijgen zij een bedrag, waarmee zij hun familie financieel kunnen helpen. Dit project is vooral gericht op jongeren.
- **Toeristische tourprogramma:**
Marokko is een land dat toeristen aantrekt. Deze toeristen gaan uiteraard ook langs toeristische plekken. De bedoeling van het project is, dat de toeristen worden geleid door een gids. Hierbij krijgen ze rondleidingen en informatie over de toeristische plekken. In ruil daarvoor krijgen ze een bedrag waarmee ze hun familie kunnen onderhouden.
- **Cultureel aarde verkoop:**

Zoals eerder vermeldt is Marokko een toeristisch land. Het is gewoon dat toeristen souvenirs halen uit de landen waar zij langs gaan. Een echt Marokkaanse souvenir is Marokkaanse aardewerk. Er worden allerlei bekers, schalen en borden gemaakt vanuit klei. Het project is als volgt: De burgers, voornamelijk de dames, maken het aardewerk. En zij verkopen dit op bijvoorbeeld een markt. Met het geld dat zij hieruit krijgen, kunnen zij hun gezin onderhouden.

Dankzij deze mindmap hebben wij een aantal ideeën genoteerd als mogelijke oplossing. Hieruit hebben wij een selectie gemaakt van de oplossingen die wij verder hebben uitgewerkt.

Figuur 3: Mindmap 2 op papier

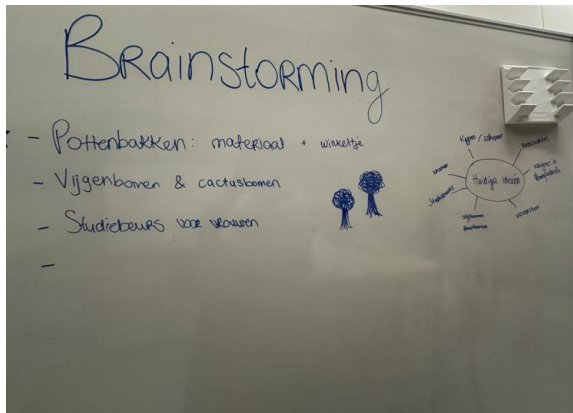

Figuur 4: Mindmap 2 online

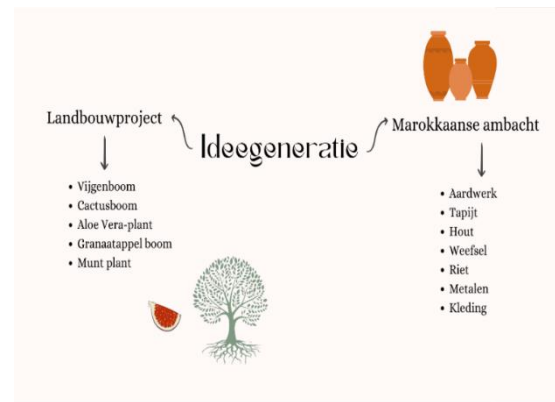
De bovenstaande ideeën zijn ideeën die zouden werken in Marokko. Maar het zijn geen ideeën die passen in het concept van de opdrachtgever IHH Nederland. Hierover meer, is verder in het verslag te lezen. Doordat deze ideeën niet omgezet kunnen worden tot concept, zijn we opnieuw gaan brainstormen. Hieruit kwamen de volgende ideeën:

- Aardewerkcursus:
Er wordt een cursus gegeven waarbij de behoeftigen leren om het aardewerk te maken. Aan het eind van deze cursus wordt er een winkeltje gegeven waarin het aardewerk verkocht kan worden. Daarnaast wordt er ook materiaal gegeven waarmee het aardewerk gemaakt kan worden.
- Duurzaam landbouwproject:
Behoeftigen krijgen een kleine boom, die veel voorkomen in het gebied.
- Tapijtencursus:
Er wordt een cursus aangeboden, waarbij er nieuwe vaardigheden worden geleerd op het gebied van Marokkaanse tapijten en textiel.

Uit de drie ideeën hierboven zijn idee 1 en 3 gebaseerd op Marokkaanse ambacht. Het land staat ook bekend om zijn ambachten, zoals: tapijten, aardewerk, hout, weefsels, metalen en kleding. Hieruit ontstond het idee om diverse ambachten te verwerken in een project.

Figuur 5: De laatste ideegeneratie getekend

Figuur 6: De laatste ideegeneratie online

4.2 Uitwerking concepten

Voordat wij zijn gekomen bij de definitieve drie oplossingen, hebben wij veel andere ideeën gehad. Maar deze ideeën zijn niet verder gekomen, doordat ze niet voldeden aan de eisen. Of er werden betere ideeën bedacht. Hieronder is te lezen waarom de volgende ideeën een Go of No-Go hebben gekregen.

Ontwerp 1; Beveiligingsproject

Veiligheid is een belangrijk onderwerp voor iedereen. Iedereen zou zo veilig mogelijk willen leven. Uit onderzoek dat wij hebben gedaan met familieleden uit Marokko, blijkt dat er bepaalde huizen in Marokko beveiligd worden. De beveiligers zijn vaak wat oudere mannen. Uit het onderzoek is ook gebleken dat ze hier niet een vast salaris voor krijgen.

Hierbij dachten wij om de beveiliging wat professioneler zouden maken, doormiddel van het opzetten van een project. We hebben bedacht om beveiliging/bewaking cursussen te geven (op grote schaal). Hierbij leren de mensen eigenlijk hoe ze een bepaalde plek veilig kunnen stellen. Zo kunnen de mensen zowel door huisbazen als bedrijven en restaurants ingezet worden om het te beveiligen.

Het idee heeft een No-Go gekregen, omdat dit project niet past in het concept van IHH Nederland. IHH Nederland wil namelijk iets fysieks geven aan het volk. Het idee klonk later (na de tweede brainstormsessie) ook niet realistisch, omdat je een heel systeem hiervoor moet bedenken dat geen garantie heeft en er zat zeker geen potentie in.

Ontwerp 2; Zorgcursussen

Marokko is een land dat de laatste jaren veel meer investeert in de zorgsector. Maar toch zijn er een aantal uitdagingen waarmee de gezondheidssector in Marokko kampt. De zorgdienst is niet even toegankelijk voor iedereen vanwege de lange afstanden en de huidige infrastructuur. Ook is er een personeelstekort en met name in de gespecialiseerde gebieden. Een gevolg hiervan is dat het personeel overbelast wordt. Daarnaast is de zorg ook erg prijzig. Het land staat in de top tien van de landen met de hoogste zorgkosten ter wereld, blijkt uit onderzoek van een Spaanse verzekeringsmaatschappij. (Redactie, 2023a)

Daarom hadden wij het volgende idee: Er worden zorgcursussen gegeven aan mensen die mogelijk in de zorg kunnen werken. Tijdens de cursus worden er basisvaardigheden geleerd. Hierbij kan er gedacht worden aan het leren hechten, leren reanimeren en het weghalen van hazenlipjes. Na het volgen van deze cursus kunnen zij werken in de zorg. Zij krijgen dan een inkomen en de zorg krijgt meer werknemers.

Dit idee heeft een No-Go gekregen, omdat dit project niet past in het concept van IHH Nederland. IHH Nederland wil namelijk iets fysieks geven aan het volk, waarmee zij de volgende stap kunnen zetten. Daarnaast voldoet dit ontwerp ook niet aan de eis dat de mensen niet afhankelijk moeten zijn van de lokale autoriteiten. Dit project is namelijk wel een onderdeel van de zorgdienst, dat wordt bestuurd door de autoriteiten.

Ontwerp 3; Bezorging

In Nederland zien we regelmatig flitsbezorgers over straat, zoals Flink en Getir. Maar in Marokko is er nog niet een systeem als dit, dat ook boodschappen aan huis bezorgd. Daarom hadden wij het volgende idee:

Er wordt een systeem opgericht, zoals dat van Flink en Getir, waarbij er een flitsbezorgdienst is. Door middel van deze dienst kunnen koeriers boodschappen leveren aan de huizen van mensen. Dit kan gedaan worden door een app die vooraf wordt aangemaakt. Zodra er een bestelling is levert de koerier dit aan huis. In ruil van zijn of haar dienst betaalt de consument een prijs. De koeriers krijgt hier een percentage van, dat het inkomen wordt. Met dit inkomen kan de koerier zichzelf en zijn of haar familie onderhouden.

Dit idee had potentie tot een Go, en vooral als er ook scooters erbij worden gegeven aan de koeriers. Dan biedt de opdrachtgever ook iets fysieks aan. Maar toch zit dit idee niet in de top 3 en heeft dit idee een No-Go gekregen. Want wij zijn na een verdere brainstormsessie tot betere ideeën gekomen. Wel willen we graag het volgende melden: Wij denken dat de uitvoering van dit idee goed zou kunnen uitpakken. En al helemaal met de maatschappelijke omstandigheden in Marokko.

Ontwerp 4; Online Netwerk verkopen

In Marokko wordt veel gedaan met handel en verkoop. Op de markten en in winkels gaat de verkoop zeer goed en wordt er veel winst gemaakt. Toch zou door middel van online verkoop aanzienlijk meer winst kunnen worden behaald. Hierdoor kwamen wij op het volgende idee:

Het online verkoop. Hiermee willen we eigenlijk zeggen, dat we mensen leren online webshops maken, sociale media bijhouden etc. Je zou kunnen zeggen dat het een soort online marketing wordt. De personen die dit leren, zouden voor bedrijven, markten etc. kunnen werken als soort onlinemarketingteam.

Dit idee heeft een No-Go gekregen. Dit idee past niet in de concepten van de opdrachtgever. Dit idee zal ook weinig fysieke resultaten opleveren (wat zeker een eis was). Ook klinkt het plan niet echt realistisch en makkelijk haalbaar in een kortere tijd. Dit project is dus niet gunstig voor deze situatie en IHH.

Ontwerp 5; Bijles programma

In Marokko zijn er veel mensen die destijds een diploma hebben gehaald van het primaire en/of het voortgezette onderwijs, maar die daarna niet verder zijn gaan studeren vanwege de omstandigheden. Deze mensen hebben uiteraard allerlei kennis opgedaan. Daarom hadden wij het volgende idee:

De mensen die niet verder hebben gestudeerd na het primaire of het voortgezette onderwijs, geven de kennis door aan leerlingen door middel van bijlessen. Er wordt een programma opgericht, waarbij de 'ex-leerlingen (de mensen die niet verder zijn gaan studeren) bijles geven aan de huidige leerlingen die op het primair of voortgezet onderwijs zitten. De leerlingen die bijles krijgen, betalen een bepaald bedrag voor de dienst die zij krijgen. Het inkomen van de bijlesdocent wordt betaald met dit geld, waarmee zij wederom hun familie en zichzelf kunnen onderhouden. Dit project is meer gericht op jongere mensen. Zij hebben namelijk de kennis

recenter opgedaan vergeleken met de generatie voor hen. En ook uit eigen ervaringen kunnen wij vermelden dat leerlingen jongere mensen beter begrijpen.

Dit idee heeft een No-Go gekregen, omdat dit weer niet in het concept past van de opdrachtgever. Er wordt weer niks fysieks opgeleverd. Maar daarnaast is er ook geen garantie dat de leerlingen het geld hebben om de bijles te betalen. De mensen die gegarandeerd het geld hebben, zijn de mensen waarvan de ouders in de bovenklasse zitten. En als zij het geld hebben, zouden ze ook makkelijk een professionele bijlesdocent kunnen inhuren. Dan zou dit project dus niet werken.

Ontwerp 6; Toeristisch tourprogramma

De toeristische sector is een belangrijke sector voor de Marokkaanse economie. Het land trekt veel toeristen aan die toeristische plekken willen bezoeken. Onze idee is als volgt:

Eén of meer leden uit arme Marokkaanse gezinnen krijgen een cursus over belangrijke toeristische plekken in de regio. Met de kennis die zij opdoen, kunnen zij de toeristen begeleiden in de regio als een gids. Zij worden dus door middel van de cursus opgeleid als een gids. Na de cursus kunnen zij te werk gaan door toeristen te begeleiden en te informeren over de plekken die zij bezoeken. De toeristen betalen vooraf een prijs aan de gids. Met dit geld kan de gids zichzelf en zijn familie onderhouden.

Dit idee heeft ook een No-Go gekregen. Dit heeft twee redenen. De eerste reden is weer dat er niks fysieks wordt geleverd door de opdrachtgever. De tweede reden is dat het voor een gids gunstig is als hij/zij Engels spreekt. De leden van een arm gezin zijn vaak minder goed opgeleid. Daarom is de kans ook groot dat de leden geen tot weinig Engels spreekt. Tijdens de cursus kan er Engels geleerd worden, maar de kans dat dit project slaagt met een gebrekkig Engels is klein.

Ontwerp 7.1; Aardewerkproject

Marokko is dus een land dat veel toeristen aantrekt. Iets dat veel toeristen doen, is het op zoek gaan naar Marokkaanse ambachten. Eén van deze ambachten is aardewerk. Dit is een eeuwenoude traditie, waarbij er vanuit klei allerlei bekertjes, schalen, borden en tajine 's worden gemaakt.

Ons idee was als volgt: De arme burgers, voornamelijk de dames, maken het aardewerk. Zij verkopen dit op plekken waar toeristen langs komen. Het geld dat zij hieruit verdienen, wordt hun inkomen. Dit idee op zichzelf heeft een No-Go van ons gekregen, omdat we wederom niks fysieks opleveren. Maar daarom hebben we het ontwerp veranderd tot het ontwerp 7.2

Ontwerp 7.2; Aardewerkproject (verbeterd)

Doordat het vorige ontwerp niks fysieks had om op te leveren, hebben wij het volgende bedacht. De arme burgers krijgen een cursus, waarbij zij leren om het aardewerk te maken. Na de cursus krijgen zij een winkeltje in de stad of op de markt waar zij hun producten kunnen verkopen. Bovendien worden er ook allerlei materialen gegeven waarmee zij het aardewerk zodanig kunnen maken, zodat het verkocht wordt. Door het aardewerk te maken met de bijgeleverde materialen en het verkopen van dit aardewerk in het winkeltje, krijgt de burger geld. Met dit geld kan de burger zichzelf en zijn of haar familie onderhouden.

Wel moeten wij erbij vermelden dat uit de gesprekken die wij hebben gevoerd met familieleden blijkt, dat vrouwen in het gebied al weten hoe zij het aardewerk moeten maken. Maar zij beschikken dan niet over het materiaal en/of een locatie om het te verkopen. Daarom leek het ons een idee om tijdens de cursussen ook te leren om het aardewerk een moderne draai te geven. Ook zou dit mogelijk meer toeristen aantrekken, doordat er meer keus is.

Dit idee heeft een Go gekregen. Het voldoet namelijk aan alle eisen. Ook heeft dit project een culturele waarde dat zeker zal werken in het gebied.

Ontwerp 8; Duurzame landbouwproject

Wij hebben eerder in deze paragraaf aangegeven dat de Marokkaanse overheid initiatieven neemt tegen de milieuveranderingen. Een initiatief dan genomen kan worden door de burger zelf, is het gebruiken van duurzame landbouw. Dat houdt als volgt in:

Een gezin krijgt van IHH Nederland een plant of een boom dat vruchten kan opleveren. Het gezin kan deze plant of boom laten groeien, het aantal verveelvoudigen en het oogsten. De winst van de plant kan het gezin zelf consumeren, maar zij kunnen het ook verder verkopen aan bijvoorbeeld een bedrijf. Met de winst daarvan kunnen zij weer zichzelf onderhouden. Dit idee heeft wederom een Go gekregen, omdat het voldoet aan alle eisen. Het is ook een veelzijdig project, omdat je de producten zelf kunt consumeren, maar je kunt ze ook verkopen. Daarom is het ook weer inkomen genererend.

Ontwerp 9; Tapijtencursus

Bij ontwerp 7 hebben wij het al gehad over Marokkaanse ambachten. Naast aardewerk zijn de Marokkaanse tapijten, oftewel de Berbertapijten, een onderdeel van het traditionele ambacht. Het zijn tapijten met traditionele ontwerpen die geweven worden met natuurlijke materialen. Ons idee is als volgt:

De mensen, met name vrouwen, krijgen een cursus waarbij ze de tapijten leren weven. Naast de cursus krijgen de deelnemers materialen om de tapijten te maken en een locatie om de tapijten te verkopen. Net als bij ontwerp zeven kunnen de gemaakte producten verkocht worden. Met het opgehaalde geld kan het gezin zich onderhouden.

Dit idee heeft van ons een Go gekregen, omdat het voldoet aan alle eisen. Net als ontwerp zeven heeft dit idee een cultureel belang. En er is weer een kans dat dit project zal zorgen dat het inkomen genereert.

Eindproduct

5.1 Uitwerking en materialisatie

Het oprichten van een project vereist vooraf veel werk. Zo moet het duidelijk zijn wat de aanpak van het project is en wat de kosten zijn voor het project. De concepten uit 4.3 Concepten en conceptkeuze zijn gekozen tot de ideeën die het meest geschikt zijn voor een project. Hieronder staan de kosten en de aanpak van ieder project vermeld.

5.1.1 Het aardewerkproject

Aanpak

Bij het aardewerkproject wordt er eerst een cursus gegeven hoe je Marokkaanse aardewerk moet maken. Er zijn uiteraard kosten verbonden aan deze cursus. Deze kosten worden betaald door donateurs die geld doneren aan IHH Nederland. Voordat het project geïntroduceerd wordt aan de donateurs zijn er voorbereidingen nodig. Zo moet er een locatie gereed staan, waarin je de cursus kunt geven. Er moet iemand geregeld worden die de cursus kan geven. Ook moet er aan de behoeftigen in de regio worden meegedeeld, zodat ze op de hoogte zijn van dit project. Het project moet eerst aan de donateurs geïntroduceerd worden. Dit kan gedaan worden door middel van sociale media. Dit doet IHH Nederland al via de sociale mediakanalen en de website.

Zodra er donaties binnen komen, kunnen de benodigde materialen gekocht worden. Deze materialen staan hieronder onder het kopje *Kosten*. Zodra alles gereed staat, kan de cursus gegeven worden;

1. Aan het begin van de cursus moet er een motiverende inleiding gegeven worden, waarbij het doel van het project benadrukt wordt: het vergroten van de economische zelfstandigheid, door middel van het Marokkaanse aardewerk.
2. Vervolgens wordt de cursus zelf gegeven. Er wordt geleerd hoe je het aardewerk maakt. Wij raden het aan om zowel traditionele modellen als moderne modellen te leren maken. Dit vergroot namelijk de kans op verkoop.
3. Vervolgens worden er ook praktische dingen uitgelegd. Hieronder vallen analyses van de lokale markt, financieel beheer en boekhouding. Dit zal zorgen voor een duurzame onderneming.
4. Na de cursus worden de materialen en het sleuteltje van de winkel of de kraam overgedragen aan iedere deelnemer van de cursus.
5. Op het einde moet er een afspraak gemaakt worden met de deelnemer wat betreft de winkel. Dit is voor het volgende: Als de deelnemer niet op een respectvolle manier omgaat met het winkeltje, of als de deelnemer van de cursus het winkeltje gebruikt voor andere bedoelingen, dan wordt het project stopgezet met deze persoon. Dan kan de winkel worden overgedragen aan iemand anders die er behoefte aan heeft.

Buiten de stappen hierboven moet er ook gedacht worden aan de samenwerking met lokale partners. Het is uiteraard moeilijk om te realiseren die de opdrachtgever het hele project coördineert vanuit Nederland.

Kosten

Voor dit project is er een reeks aan materialen nodig. De materialen met de bijbehorende kosten zijn als volgt: Voor de cursus:

De materiaal	Functie van het materiaal.	Prijs van het materiaal
Klei (20 kg)	Hiermee wordt het aardewerk gemaakt.	€18,12 (€0,91 * 20)
Een draaischijf	Hiermee wordt er vorm gegeven aan het aardewerk.	€181,23
Het Boetseergereedschap	Hiermee kunnen er details worden toegevoegd aan het aardewerk.	€45,31
Het Glazuur	Hiermee wordt er kleur toegevoegd aan het aardewerk.	€18,12 (€1,81 * 10 kleuren)
Een oven	Hierin wordt het aardewerk gebakken.	€906,15
Beschermende benodigdheden	Dit zijn materialen zoals handschoenen en schorten, waarmee er veiligheid wordt gezorgd voor de deelnemers.	€18,12
Het totaal		€1.187,05

Dit zijn de materialen en de kosten voor de cursus op zichzelf per deelnemer. Wel zijn er een aantal dingen die erbij vermeldt moeten worden:

- De kosten zijn omgezet naar euro vanuit de dollar. Doordat de wisselkoersen constant veranderen, kunnen de kosten veranderen.
- Eén van de benodigdheden is een oven, waarin het aardewerk gebakken wordt. Maar tijdens de cursus is er niet voor iedere deelnemer een aparte oven nodig. Daarin kunnen de kosten van de cursus afnemen.
- Wij hebben de kosten berekend met de algemene prijzen. Maar de werkelijke prijzen kunnen verschillen door de lokale prijzen en de lokale leveranciers.
- Het glazuur voor over het aardewerk kan ook zelf gemaakt worden. Dat zal weer kosten besparen.
- De klei die gebruikt wordt voor het aardewerk is een materiaal dat uit het gebergte van Marokko komt. Dit kan op bepaalde momenten kosten besparen. Maar dit zal het project minder duurzaam maken, doordat er fossiele grondstoffen verbruikt worden.
- Het boetseergereedschap, de beschermende benodigdheden, de draaischijf en de oven kunnen ieder cursus herbruikt worden. Dit zal wederom kosten besparen.

Na afloop van de cursus zal iedere deelnemer materiaal krijgen, waarmee zij zelf het aardewerk kunnen produceren en een winkel, waarin zij het geproduceerde aardewerk kunnen verkopen. De lijst van al het materiaal en de bijbehorende kosten zijn als volgt:

Het materiaal	De functie van het materiaal	De prijs van het materiaal
Klei (100 kg)	Hieruit kan het aardewerk worden gemaakt.	€91 (€0,91 * 100)
Draaischijf	Hiermee kan er vorm worden gegeven aan het aardewerk.	€181,23
Boetseergereedschap	Hiermee kunnen er extra details worden gegeven aan het aardewerk	€45,31
Glazuur	Hiermee kan er kleur worden gegeven aan het aardewerk	€45,31
Kwasten en sponzen	Hiermee kan het glazuur worden aangebracht op het aardewerk	€18,10
Oven	Hierin wordt het aardewerk gebakken.	€905,70
Werktafel	Hierop kan er gewerkt worden.	€90,57
Beschermende materialen	Hierbij kan er gedacht worden aan handschoenen, schorten en maskers. Deze materialen zorgen voor de gezondheid van de producent.	€45,28
Winkelinrichting	Dit zijn de materialen voor de inrichting van de winkel, zoals rekken.	€181,14
Verpakkingsmateriaal	Hierin kan het aardewerk verpakt worden; dozen en zakken	€45,28
Prijskaarten	Hierop kunnen de prijzen worden genoteerd, zodat de prijzen duidelijker worden voor de koper.	€27,17
Winkel	Dat is de locatie waar de producent het aardewerk kan verkopen.	Doordat de prijs van een winkel erg afhankelijk is van de locatie, kunnen we geen indicatie van een prijs geven.
Totaal		€1.676,09

*Dit totale bedrag is het bedrag dat geldt voor één onderneming

Net als bij de kosten voor de cursus, kan er bespaard worden op de kosten door de klei te halen uit de gebergtes. Of door het glazuur zelf te maken. De vermeldingen die eerder zijn aangegeven, gelden ook voor de kosten van het materiaal dat na afloop van de cursus wordt gegeven.

Als we een globale schatting moeten maken voor de kosten van dit project, dan wordt de totale prijs van het project:

$$€1.187,05 + €1.676,09 = €2.863,14$$

5.1.2 Het duurzame landbouwproject

Aanpak

Bij het duurzame landbouwproject wordt er een plant of een boom gegeven aan een arm gezin. Zij kunnen dit op verschillende manieren benutten. Vooraf moet er een selectie worden gemaakt van de bomen en planten die winst zullen opleveren in het klimaat van de regio. Verder wordt er in deze paragraaf een selectie getoond die wij aanraden. Vervolgens moet dit project, net als bij het aardewerkproject, geïntroduceerd worden bij de donateurs. Dit kan weer gedaan worden door de hulp van sociale media. Ook moet er weer een mededeling worden gedaan in de regio, zodat de behoeftige gezinnen op de hoogte zijn van dit project. Zodra de donaties binnen komen, kan het project echt gestart worden:

1. Er moeten eerst zaadjes of jonge boompjes gekocht worden. Dit is ook hetgeen dat gegeven zal worden aan de gezinnen.
2. Vervolgens moet ook het overige materiaal gekocht worden. De lijst van dit materiaal is te zien onder het kopje Kosten.
3. Samen met de behoeftige gezinnen moet er afspraken worden gemaakt. Zo moeten ze de boom niet gaan omkappen om het te gebruiken als hout. Dan is het project namelijk niet meer duurzaam.
4. Hierna kunnen de planten of de boompjes geplant worden in de grond. En de gezinnen kunnen het benutten.

Kosten

Ook voor dit project zijn er weer kosten verbonden aan de materialen. Deze materialen en de bijbehorende kosten zijn als volgt:

Het materiaal	De functie van het materiaal	De prijs van het materiaal
Zaden of jonge boompjes	Dit is hetgeen dat wordt gegeven aan het gezin.	€1,81
Tuinier gereedschap	Hiermee worden de boompjes of plantjes geplant	€90,57
Totaal		€92,38

Er zijn een aantal dingen die wij erbij moeten vermelden: - De werkelijke prijzen in Marokko kunnen anders zijn. Om erachter te komen wat de lokale prijzen zijn, moet dit gevraagd worden aan de lokale partners. - Het gereedschap om de planten en boompjes te planten kan opnieuw gebruikt worden. Het is dus een eenmalige uitgave waarmee je meerdere gezinnen kunt helpen. Hieruit kun je niet de conclusie trekken dat een project €92,38 kost. - De prijs van de zaden en jonge boompjes is ook een schatting. De prijs hangt ook af van de planten die groeien in het klimaat.

Hieronder is een lijst te zien met de planten die hoogstwaarschijnlijk een winst zullen opleveren in een land als Marokko.

Lijst van planten/boompjes:

- Olijfbomen
  - Fruitbomen. Hierbij kan er gedacht worden aan perziken en abrikozen.
  - Granaatappelbomen
  - Arga bomen
  - Dadelpalmen
  - Vijgenbomen
  - Cactussen (hetgeen dat eetbare vruchten oplevert)
- Deze lijst is gebaseerd op: (Top 20 meest voorkomende planten in Marokko, Oosters - PictureThis, z.d.)

Dit project heeft meerdere voordelen. De reden hiervan is als volgt:

Laten we als voorbeeld de olijfboom nemen. De vruchten kunnen zelf geconsumeerd worden. Maar het gezin kan ook zelf olijfolie produceren met deze olijven. Ze kunnen ook de olijven doorverkopen aan een bedrijf. Ze kunnen de bomen verveelvoudigen en deze dan doorverkopen. Dit zijn allerlei handelingen dat een gezin kan verrichten met dit project. Daarom is dit ook een veelzijdig project en al helemaal duurzaam.

Wij schatten in dat dit project tussen de €3 en €5 zal liggen. Het extra geld dat bovenop de €1,81 zal komen, is voor het gereedschap. Maar zodra er wordt gedoneerd voor meerdere gezinnen, dan zullen de kosten van het gereedschap verdeeld worden over deze gezinnen.

5.1.3 Het tapijtenproject

Aanpak

De aanpak van het tapijtenproject lijkt erg op dat van het aardewerkproject. Maar bij dit project wordt er een cursus gegeven hoe je Marokkaanse tapijten kunt maken. Op afloop wordt er aan de deelnemer een plek en materialen gedoneerd. De aanpak van het project ziet er als volgt uit:

Allereerst moet er een locatie geregeld worden waar de cursus gegeven kan worden. En er moet een instructeur geregeld worden die de cursus zal geven. Verder moet er worden meegedeeld aan de bevolking dat er een cursus is waaraan de behoeftigen kunnen meedoen. Hierna moet er door de opdrachtgever geld verzameld worden waarmee de kosten van het project gefinancierd kan worden. Als er donaties binnen komen, kunnen de benodigde materialen gekocht worden. Al het benodigde materiaal staat in dit paragraaf onder het kopje Kosten. Zodra dit allemaal klaar is, kan de cursus gegeven worden.

Net als bij het aardewerkproject moet er een inleiding worden gegeven die de deelnemers van de cursus zal motiveren. Ook moeten de deelnemers zich ervan bewust zijn wat het doel is van de cursus en waarom zij meedoen aan de cursus. Hierna wordt de cursus gegeven, waarbij ze zullen leren hoe de Marokkaanse tapijten gemaakt worden. Wederom raden wij het aan om de deelnemers te leren hoe je traditionele én moderne designs kunt maken. Dit zal namelijk meer kopers aantrekken.

Hierna moet er aan de deelnemers worden uitgelegd hoe ze het gemaakte product op de markt kunnen brengen. Ook zullen ze leren boekhouden. Op afloop van de cursus zal er aan ieder deelnemer materiaal worden gegeven en het sleuteltje van de winkel of de kraam op de markt. Ook moet er net als bij de voorgaande projecten afspraken worden gemaakt met de deelnemer. De afspraak gaat over het winkeltje of de kraam: Als de deelnemer niet op een respectvolle manier omgaat met het winkeltje/de kraam, of als de deelnemer van de cursus het winkeltje/de kraam gebruikt voor andere bedoelingen, dan wordt het project stopgezet met deze persoon. Hierna kan de kraam/het winkeltje worden doorgegeven aan iemand anders die er behoefte aan heeft.

Kosten

Voor dit projecten zijn er weer een aantal materialen nodig. De materialen en de bijbehorende kosten zijn als volgt:

Het materiaal	De functie van het materiaal	De prijs van het materiaal
Wol (10 kg)	Hiermee worden de tapijten geweven.	€45,64 (=€4,56*10)
Weefgetouwen	Dit is het toestel waarop het tapijt wordt geweven.	€45,64
Weefgereedschap	Met dit gereedschap kunnen er verschillende patronen en structuren gecreëerd worden.	€18,26
Schaar	Hiermee wordt het wol geknipt.	€9,13
Draad en garen (10 bollen)	Hiermee kunnen de meerdere geweven tapijten aan elkaar bevestigd worden.	€18,26 (=€1,83*10)

Beschermende materialen	Hierbij kan er gedacht worden aan handschoenen en schorten. Deze materialen zorgen voor de gezondheid van de producent.	€4,56
Totaal		€141,49

Dit zijn de materialen en de komende kosten voor alleen de cursus per deelnemer. De volgende dingen moeten er wel bij vermeld worden:

- De kosten zijn omgezet naar euro vanuit de dollar. Doordat de wisselkoersen constant veranderen, kunnen de kosten veranderen.
- Tussen de materialen staat het weefgetouw. Er kan bezuinigd worden door een aantal deelnemers samen te laten werken op één weefgetouw.
- Wij hebben de kosten berekend met de algemene prijzen. Maar de werkelijke prijzen kunnen verschillen door de lokale prijzen en de lokale leveranciers.
- Materialen, zoals het wol en het garen kunnen gehaald worden bij lokale producenten. Hiermee kan er weer bezuinigd worden.

Na afloop van de cursus zal iedere deelnemer materiaal krijgen, waarmee zij zelf de tapijten kunnen produceren en een winkel of een marktkraam, waarin zij de producten kunnen verkopen. De lijst van al het materiaal en de bijbehorende kosten zijn als volgt:

Het materiaal	De functie van het materiaal	De prijs van het materiaal
Weefgetouw	Hierop worden de tapijten geweven.	€45,64
Wol en garen	Hiermee kunnen de eerste tapijten gemaakt worden.	€45,64
Weefgereedschap	Hierbij kan er gedacht worden aan weefkammen en weefnaalden.	€18,26
Schaar	Hiermee kan het wol en gaar geknipt worden.	€9,13
Winkel	Dat is de locatie waar de producent het aardewerk kan verkopen.	Doordat de prijs van een winkel erg afhankelijk is van de locatie, kunnen we geen indicatie van een prijs geven.
Totaal		€118,67

*Dit totale bedrag is het bedrag dat geldt voor één onderneming. Net als bij de kosten voor de cursus, kan er bespaard worden op de kosten door de wol te halen bij lokale producenten. Ook kan er bespaard worden op de wol als de deelnemer bezit over schapen. Het wil kan dan door hunzelf geproduceerd worden. De vermeldingen die eerder zijn aangegeven die gelden ook voor de kosten van het materiaal dat na afloop van de cursus wordt gegeven.

Als we een globale schatting moeten maken voor de kosten van dit project, dan wordt dat:

$$€141,49 + €118,67 = €260,16.$$

Conclusie

Na wekenlang onderzoeken, brainstormen en veel discussie, zijn wij tot een conclusie gekomen. Dit zullen we zo kort en krachtig mogelijk proberen uit te leggen. We hebben in het ontwerpproces allemaal ideeën bedacht. Alle ideeën waren welkom, want zoals wij zeggen: 'Geen enkel idee is fout'. Na deze brainstormsessies zijn we op zowel goede realistische ideeën gekomen, als minder goed realistische ideeën.

Aanbeveling

We hebben, zoals gelezen in het vorige stuk, twee grote brainstormsessies gedaan, waaruit we al ons mogelijke oplossingen hebben kunnen halen. Van deze ideeën zou een top drie uitwerkt worden en opgestuurd worden naar de opdrachtgever. We hebben eerst een top 5 gemaakt, dit omdat we best veel ideeën hadden en we doormiddel van een top vijf beter konden zien welke ideeën het realistisch waren.

Na het goed bekijken en wat meer uitwerken van de ideeën in de top 5, hebben we hiervan een top 3 gemaakt die we zo volledig mogelijk zijn gaan uitwerken. Dit zijn ook de 3 ideeën die wij zeker aanbevelen aan IHH, omdat wij zelf denken dat deze ideeën het meest haalbaar zijn en zeer goed zullen werken in het Marokko zelf. De ideeën die zich in de top 3 bevinden zijn:

- Het Aardewerk project.
- Het duurzame landbouw project.
- Het tapijtenproject

Als u meer wilt lezen over deze ideeën, wat de kosten zullen zijn en hoe het allemaal te werk zal gaan. Zouden we u aanraden om in dit verslag terug te lezen naar het kopje '5. Eindproduct'. Hierin wordt alles haarfijn uitegelgd.

Nawoord

De opdracht dat we kregen van IHH was een zeer interessant probleem. Wij vonden het ook erg leuk om er aan te werken. We moesten heel veel actuele informatie opzoeken en hebben zelf gebeld met rijke en arme burgers uit Marokko om te zien wat de verschillen zijn in hun levens en hoe zij rondkomen. Het was heel uitdagend om na te denken over creatieve oplossingen waarmee de mensen in armoede zichzelf en hun familie kunnen onderhouden.

Als team hebben wij hierover hard gebrainstormd. Uiteindelijk zijn we gekomen op een aantal oplossingen. We hebben heel veel feitelijk informatie van Marokko opgezocht en daarvan hebben we heel veel geleerd over het volk. Zo hebben we geleerd dat best veel mensen in Marokko leven in armoede. Daarom zijn wij ook erg blij en dankbaar dat wij hebben mogen werken aan dit project. Terugkijkend op het project, hebben we het leuk maar ook lastig gehad. Vooral met het bedenken van realistische oplossingen, die aan de eisen voldoen.

Tijdens dit project hebben we ieder als individu onze Onderzoeken & Ontwerpen vaardigheden ontwikkelt. Sanae, de teamleider heeft haar planvaardigheden ontwikkelt. Hierdoor hadden we een overzichtelijk schema waarbij het duidelijk stond wie welke taak moest uitvoeren. Dankzij deze planning hebben we ook niet hoeven te stressen over het behalen van de deadlines. Ebrar heeft vooral haar probleemoplossende vaardigheden ontwikkelt door creatief na te denken over de mogelijke oplossingen. Dit heeft ook zeker invloed gehad op het eindproduct. Soulayman was onze expert over Marokko. Hij komt daarvandaan en hij is daar ook heel vaak op vakantie gegaan. Daarom heeft hij veel kennis over de leefomstandigheden in het gebied. Wij hebben hier veel profijt aan gehad, doordat hij kon overzien of de ideeën ook daadwerkelijk zouden werken in het gebied. Praisegod heeft zijn analysevaardigheden ontwikkelt, door de verzamelde informatie te analyseren. Ook wist hij goed hoe je de verzamelde informatie kunt verwerken in de concepten.

Tot slot willen wij IHH Nederland bedanken voor het zijn van onze opdrachtgever en de zeer interessante opdracht. Ook willen wij onze contactpersoon Döndü Saritas heel erg bedanken voor de fijne communicatie. Ze stond altijd open voor onze vragen wat we erg waarderen. Daarnaast willen we ook onze O&O docent mevrouw Smink bedanken voor de hulp die zij ons heeft aangeboden gedurende het project.

Literatuurlijst

- (IHH Nederland. (2022, 21 januari). De visie & missie van IHH - IHH Nederland. <https://ihhnl.org/de-visie-en-missie/>)

Economie in Marokko.

- Wikipedia-bijdragers. (2022, 14 november). Economie van Marokko. Wikipedia. https://nl.wikipedia.org/wiki/Economie_van_Marokko
- Marokko - politiek & economie. (z.d.). <https://rondreis.nl/rondreismarokko/informatie/politiek-economie>
- Zakelijke kansen in Marokko. (z.d.). RVO.nl. <https://www.rvo.nl/onderwerpen/landen-engebieden/marokko/zakelijke-kansen>
- Kansrijke Sectoren | Flanders Trade. (z.d.). <https://www.flandersinvestmentandtrade.com/export/landen/marokko/kansrijke-sectoren#:~:text=De%20sector%20is%20een%20strategische,actief%20is%20in%20de%20sector>
- Zakendoen in Marokko | Flanders Trade. (z.d.). <https://www.flandersinvestmentandtrade.com/export/landen/marokko/zakendoen-marokko>

Loonverhouding in Marokko.

- Zakendoen in Marokko | Flanders Trade. (z.d.). <https://www.flandersinvestmentandtrade.com/export/landen/marokko/zakendoen-marokko>
- Redactie. (2023, 21 september). Marokko verhoogt minimumloon voor tweede keer in twee jaar. Marokko Nieuws. <https://nieuws.marokko.nl/86553/marokko-verhoogt-minimumloonvoor-tweede-keer-in-twee-jaar/>
- Anywork Anywhere. (2023, 25 januari). Wonen en werken in Marokko - banen, salarissen en tips | Anywork Anywhere. [https://www.anyworkanywhere.com/nl/werken-inmarokko/#:~:text=Salarissen%20in%20Marokko,\(%E2%82%AC9.785\)%20per%20jaar](https://www.anyworkanywhere.com/nl/werken-inmarokko/#:~:text=Salarissen%20in%20Marokko,(%E2%82%AC9.785)%20per%20jaar)
- Wat is het gemiddelde loon in Marokko. (2023, 17 maart). Indeed. <https://nl.indeed.com/carrieregids/salaris/gemiddeld-loon-marokko>

Basisbehoeften in Marokko.

- Vervoer in Marokko - Hoe kan ik het makkelijkst reizen in Marokko. (2019, 5 april). Marokko voor beginners. <https://www.marokkovoorbegginners.nl/vervoer-in-marokko/>
- Eten en drinken Marokko | Shoestring. (z.d.). <https://www.riksjatravel.nl/marokko/informatie/gezondheid/>
- Gezondheid Marokko » Alle informatie | Riksja Travel. (2023, 20 oktober). Marokko. <https://www.riksjatravel.nl/marokko/informatie/gezondheid/>
- Hoe een Marokkaan zijn dag doorbrengt. (z.d.). Bladna.nl. <https://www.bladna.nl/dagmarokkaan,09375.html>
- Ministerie van Buitenlandse Zaken. (2023, 10 september). Reisadvies Marokko | Ministerie van Buitenlandse Zaken. <https://www.nederlandwereldwijd.nl/reisadvies/marokko>
- Sparen: Waar spaar jij voor? - pagina 4. (z.d.). MAROKKO.nl. <https://forums.marokko.nl/showthread.php?t=4378850&p=109180040&viewfull=1>

Bestaande Oplossingen voor zelfvoorzienend zijn in Marokko.

- Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. (2018, 19 november). Duurzame landbouwontwikkeling in Noord-Afrika. Agrospecials | Agroberichten Buitenland. <https://www.agroberichtenbuitenland.nl/specials/voedselzekerheid/marokko>
- Stoker, J. (2014, 19 februari). Marokko kiest voor de zon. Down To Earth Magazine. <https://www.agroberichtenbuitenland.nl/specials/voedselzekerheid/marokko>
- Redactie. (2023b, oktober 10). Nederland en Marokko werken samen aan waterbeheer. Marokko Nieuws. <https://nieuws.marokko.nl/87069/nederland-en-marokko-werken-samen-aanwaterbeheer/>
- Huurder in Marokko Je huis uitzetten. (z.d.). MAROKKO.nl. <https://forums.marokko.nl/showthread.php?t=5192768>
- Tayibah. (2014, 4 mei). DIY organiseren en opruimen van je huis ideeën! <https://forums.marokko.nl/archive/index.php/t-4189733-diy-organiseren-en-opruimen-van-jehuis-ideeen-p-14.html>

Overige bronnen

Redactie. (2023a, oktober 1). Marokko: een van de duurste landen voor gezondheidszorg. Marokko Nieuws. <https://nieuws.marokko.nl/86811/marokko-een-van-de-duurste-landen-voorgezondheidszorg/>

Top 20 meest voorkomende planten in Marokko, Oosters - PictureThis. (z.d.). PictureThis. <https://www.picturethisai.com/nl/region/Morocco-Oriental.html>